

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Teze bakalářské práce

Institut státního monopolu v ČR a ostatním světě

Tereza Černá

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Bakalářská práce na téma Institut státního monopolu v ČR a ostatním světě je rozdělena na dvě části. V první části se bude práce zabývat monopolem v teoretické rovině. Na začátku uvádí, jak monopol vzniká, jak se monopol pozná, jaké jsou druhy a jeho historie. Poté se práce zaměří na problematiku antimonopolní politiky, na její historii, hlavní smysl a její realizaci v ČR. Dále teoretická část pokračuje deskripcí teoretických problémů a perspektiv monopolu. Praktická část popisuje vývoj státního monopolu v ČR, který je rozdělen na tři části. První část se bude zabývat obdobím do roku 1948 druhá obdobím od roku 1948 do roku 1990 a třetí bude popisovat vývoj státního monopolu po roce 1990. Teoretická část bude pokračovat vývojem určitých státních monopolů ve světě. Bude zde přiblížen lihový monopol v Německu, státní monopol kabelových televizí a veřejného osvětlení v USA a nakonec se práce zaměří na absolutní státní lihový monopol ve Švédsku. Poslední kapitola je posouzením, zda má smysl pořizovat či ponechávat si státní monopoly v současné době.

Klíčová slova

státní monopol, soutěžní právo, ÚOHS (Úřad pro ochranu hospodářské soutěže), regulace monopolu, konkurence, antimonopolní politika, právo EU

Cíl práce

Cílem bakalářské práce je objasnění charakteristických rysů monopolu a pojem právní regulace monopolu v českém právním řádu, jakož i vyhodnocení problémů a výhod, které s sebou monopol přináší. Práce se dále zaměřuje na problematiku antimonopolní politiky a její realizaci v současnosti. V praktické části je cílem objasnit vývoj státního monopolu v ČR a charakter vybraných státních monopolů ve světě. Dále rovněž zjištění výhodnosti či nevýhodnosti monopolů pro státy současnosti.

Metodika

V teoretické části budou nejprve ze získaných pramenů shromážděny a vybrány potřebné podklady pro zadání práce metodou klíčových slov. Dále pak pomocí analýzy prostudovaných podkladů teoretické části budou metodou excerptce, pořízeny výpisky, které budou pomocí metody kompilace sestaveny do výchozího zdroje. Následně budou vymezeny pojmy a metodou klasifikace zpracováno vymezení monopolu z hlediska vzniku a druhů. Popis

antimonopolní politiky bude zpracován za pomoci metod analýzy, syntetické klasifikace – přerozdělení do skupin, citace a parafráze. Syntézou teoretických přístupů a parafrázování bude zpracován vývoj politiky v historickém kontextu. V praktické části budou nejprve shromážděny a roztríděny informace pro tuto část práce. Dále budou získaná data o státních monopolech v ČR a v ostatním světě pro zpracování praktické části pomocí analýzy vyhodnocena a dále použita. V závěru bakalářské práce bude použito metod sumarizace dat, komparace, zhodnocení, syntézy a indukce zjištěných údajů a informací, které budou na základě stavu poznání dané oblasti přeformulovány do logických výsledků, vyplývající ze všech v práci zmíněných zdrojů a metodických postupů.

Vlastní práce

V českých zemích dříve existovalo mnoho státních monopolů na různé druhy surovin. Tato práce se podrobněji zabývá vznikem a vývojem pouze některých z nich. Vývoj státního monopolu je zde rozdělen do tří období. Prvním obdobím je vývoj do roku 1948, dále se pak bude zabývat obdobím mezi roky 1948-1990, kdy v Čechách vládlo KSČ a na konec přiblíží období po vzniku České Republiky.

Období do roku 1948

Tabákový monopol vznikl v roce 1701 a následně byl několikrát zrušen a obnoven. Po vzniku Československa bylo státu podřízeno 108 továren na tabák nacházejících se v Čechách, na Moravě jich bylo 6 a na Slovensku 5.

Lihový monopol existoval u nás už od dob Rakouska-Uherska. Stát kontroloval pouze kvalitu lihu a výběr spotřebních daní z něj. Za důležité období ve vývoji státního lihového monopolu je považováno období (1918-1938), ve kterém státní monopol z lihu začaly využívat právě tržní subjekty.

Finanční výbor československé republiky v roce 1919 rozhodl o vytvoření státního monopolu výbušných látek zákonem č. 414/1919 o zavedení monopolu výbušných látek. Stát bude mít plný dohled a kontrolu v každém směru, proto aby byly hospodářské a vojenské zájmy státu plně zabezpečeny.

Období 1948 – 1990

V období mezi lety 1948-1990 se začal vytvářet tzv. 100% státní monopol, jelikož nesmělo existovat soukromé vlastnictví. Většina odvětví přešla do státního vlastnictví, díky zákonům o jejich zestátnění.

Naproti tomu byly v tomto období některé státní monopoly zrušeny podle nařízení ministra financí č. 82/1950 Sb. o zrušení předpisů o státních finančních monopolech tabákovém, solném, výbušných látek a umělých sladidel. Dalším monopolem, který byl tomto roce zrušen, byl monopol na líh.

Období po vzniku České Republiky

Po roce 1989 nastalo období restitucí. Tímto procesem začaly všechny státní monopoly pomalu mizet. Firmy se vracely do vlastnictví původních majitelů, nebo za ně majitelé dostali finanční odškodnění. Některé monopoly na trhu ještě nějakou dobu setrvaly, Telecom do roku 2002, Česká pošta do 2013 a České dráhy do roku 2007.

Státní monopol v ostatním světě

Německo - lihový monopol

Lihový monopol vznikl v roce 1919. Kontrolu a dohled nad výrobou lihu vykonává Spolková monopolní správa pro líh. Jejím úkolem je iniciování všech dostupných relevantních nařízení, zákonů a prováděcích směrnic a zároveň má na starosti kontrolu jejich dodržování v celém Německu. Na starosti jí má ministerstvo financí. V dnešní době má stát dohled pouze nad kontrolou a výrobou lihu. Prodej a distribuci zajišťují soukromé firmy. Podle nařízení Evropské Unie musí tento monopol zaniknout do 1. ledna 2018.

Vývoj státních monopolů v USA

V 18. Století byl v USA dokonale konkurenční trh a koncem 19. Století se začal vytvářet státní monopol. Za negativní vliv na spotřebitele byl považován vznik politické korupce. Monopoly vznikaly pod názvem veřejně prospěšné služby, aby skryli korupci spojenou s jejich zaváděním. Kvůli této regulaci se ceny rapidně zvýšila a kvalita se začala snižovat.

Švédsko-monopol na alkohol

Švédsko zavedlo v roce 1919 státní monopol na líh. Stát má naprostou kontrolu nad výrobou a distribucí lihovin. Existovalo zvláštní povolení na spotřebu alkoholu, které se vydávalo na rodinu. V roce 1995, kdy Švédsko vstoupilo do EU, a v rámci nařízení Evropské komise tento monopol byl zrušen v roce 2000.

Zhodnocení přínosů a negativ státních monopolů pro státy v současnosti

V současné době státní monopoly stále ubývají, jedním z důvodů je právo Evropské unie. V dnešním světě plném terorismu a metanolových afér by mělo smysl, kdyby státy prostřednictvím státních monopolů měly pod kontrolou určitá odvětví. Díky lihovému státnímu monopolu, kdy by vláda kontrolovala veškerý alkohol, co jde na trh, by se předešlo metanolovým aférám jako například té, co vypukla v ČR a dále by stát lihovým monopolem snížil alkoholismus v zemi, jako tomu bylo například ve Švédsku. Podobně je na tom monopol zbrojní, či na výbušné látky. Prostřednictvím tohoto státnímu monopolu by stát mohl kontrolovat výrobu a prodej těch to nebezpečných látek. Státní monopol se také vyplatí vytvořit v odvětví, kde je potřeba dostatek financí na inovace a vyvíjení nových lepších produktů například oblast zdravotnictví. Dalším důvodem proč monopoly mizí z místních i světových trhů je veliká neefektivita státních monopolů.

Nejsou zde však žádný důvod ponechávat nebo tvořit nové státní monopoly na služby jako je pošta, železniční doprava, letecká doprava či dodávky plynu a elektřiny. Tímto typem státních monopolů, které pod pojmem univerzální služby státy tvoří, si akorát země zvyšují finance ve státní pokladně. Za slíbené dotace tak vznikne monopol jedné firmy na trhu, která je ve většině případů státním podnikem. Při těchto státních monopolech se cena nepřiměřeně zvýší a kvalita služeb zase sníží. Spotřebitelé si nemohou vybírat z konkurenčních firem, musí užívat služby či zboží jediné firmy, proto je pro ně tržní monopol velice nevýhodný.

Zdroje

ŠIMEK Radomír. *Poučíme se u sousedů? Lihový monopol po německu*. [on-line]. 2012. [cit. 11-12-2013]. Dostupné z www: <http://www.ceskapozice.cz/byznys/podnikani-trhy/poucime-se-u-sousedu-lihovy-monopol-po-nemecku?page=0,1>

JANOŠKOVEC, Petr, BROM, Vladimír. *Historie tabákového průmyslu*. [on-line]. 2009. [cit. 12-12-2013]. Dostupné z www: <http://www.sberatel-ksk.cz/clanek-historie-tabakoveho-prumyslu-2009040006>

EVROPSKÝ PARLAMENT. *Nariadenie európskeho parlamentu a rady (eú) č. Xxx/2010*. [on-line]. 2010. [cit. 10-1-2014]. Dostupné z www: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0336_/com_com\(2010\)0336_sk.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0336_/com_com(2010)0336_sk.pdf)

Mankiw, N. G. *Zásady ekonomie*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. 763 s. ISBN 80-7169-8911

Holman, R. *Mikroekonomie: středně pokročilý kurz*. 2. aktualizované vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 592 s. ISBN 978-80-7179-862-0.

Jurečka, V. a kol. *Mikroekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 359 s. Expert. ISBN 978-80-247-3259-6